

riqueren a través de les llàgrimes, com l'arc de St. Martí entre les gotellades de la esboyrada tempestat», «—Mira —me digué en Pep, senyalant-me una llunyana fumareda que sortia de darrera la carena—. Ja bilen la carbonera: bon senyal. —Carbonera dius? —vaig fer jo, espantat de la direcció que marcava el fum—. Si no n'hi ha d'encesa. Déu meu! Déu meu! En Pep no tornà raó, i seguirem la marxa més angüniadament que abans», MrnVayreda (*Sang Nova* v, xi, 436; *Puny.*, xii, 196 (155)). En aquesta acc. està, naturalment, la base semàntica del cabdal derivat *enraonar*.

Raons 'disputes', tan viu en el nostre parlar familiar: «l'inconvenient que porta una reunió tan numerosa de gossos que, apart de les *rabons* que causan per certes... costums --- amohinador és sentir un cop de lladrucs --- que al més petit soroll ja arman l'escàndol ---», EmVilanova (O C II, 105).

DERIV.: *Raonable* [Llull]: «per les quals coses, apar que fort *raonable* cosa fonc que lo temps de gràcia fos sperat per gran temps, o desijat», Eiximenis (*1r del Crestià*, § 198); «Duquesa mia —dix la Princesa—, yo us ame en strem grau, e faré per vós tant com *raonablement* per una germana se pot ne deu fer, i encara molt més avant. e dexau star la Viuda ---», Jo Martorell (Ag. III, 60). Del ll. RATIONABILIS, que en la llengua antiga coexistí ja amb RATIONALIS, aquest més clàssic, però aquell es troba ja algun cop en els autors postclàssics (sobretot la Vulgata i escolis, i sembla haver-n'hi algun cas en Sèneca), en tot cas pertany de ple a l'ús dels grans escolàstics medievals, i s'usa sovint en les obres llatines de Dante (*De Vulgari Elo* I, iv, 3.4, v, 1; xv, 5); «no li ha volgudes servar, per --- inquitat --- al qual protest, Sr., yo li respòs justament e *raonable*, e no per tip de ---» ross. 1385 (*InvLC*, s. v. *tip*); «com --- haja jo feta gran mencion, *raonablement* poria ésser enterrogat --- En ja quina ---?», Ant Canals (*Scipió*, NCI, 35).

Raonar [Llull, Metge, Eiximenis etc.]. la més frequent llavors és l'acc. intr. 'conversar' «fembres --- que anvides se saben ligar, ne compostar --- qui tostemps te renyarà / e qui t rebotegarà, / ab qui no poràs un poc *raonar*, / que de res no ha memòria o'l pots manar, / ne t sap ne tu ne ls teus en res honrar», Eiximenis, *Doies*, § 28 (*EntreDL*, 197v 25). *Raonador* [Llull, Blanq.] Mesurat com trisíl·lab, per tant cal llegir *rau-*, en Turmeda, no *raonador*. «Si no seràs bon *raun-* / jamai sies gran parlador» (*Bons Amon*, v, 125, NCI x, 149.5) *Raonare Raonal Raonament* [fi del S. XIV, BMetge]. «trobava gran plaer en nostre *raonament*» (*Somni* III), «molt frequent en JoMartorell «*raonament* que féu la Duquesa de Macedònia a la Princesa» (Ag. III, 60). *Raonamenta* (val.).

Tant *raonar* com *enraonar* són igualment usuals dels orígens de la llengua, i és interessant d'observar els papers més idiomàtics de tots dos, en què, i a on, es troben més. Per a 'conversar' en la llengua medieval no sols es troba *raonar* sinó també, i no rarament *raonar-se*. «esderreiriren se los dos cavallers e parlaren de la dona --- dementre que ells *se raunaven* axí ---»,

Comtessa Fidel (NCI XLVIII, 120); «estants e *raonants-se* axí, venc En Bernat de Ferrera», Segarra, a. 1396 (Guardialada, *BABL* x, 406); i d'altra banda pot ser-hi transitiu, amb complement de persona i el sentit de 'adreçar-li la paraula': «com fo confessada, tenc-se per morta; e no y ac parent ne amic qui la demanàs ni la *reunàs*, ni de res que ella digués no era escoltada ne creguda», *Comtessa Fi*, 106. Quant a la construcció tr., sovint és amb el matís de 'interpellar, adreçar la paraula amb l'intent d'obligar algú a parlar que guarda silenci' (fr. ant. *arraismier*): «e s *raonen* ab él moltes vegades per saber si él parlaria», Reixac (188.31) (on l'original fr. de la *Queste* justament porta «*l'arresnent*»).

L'expressió italiana, que té sentit bastant semblant a la nostra, és *ragionare*; ja en el famosíssim dantesc «non *ragionam* de lor, ma guarda e passa» (*Inf.* III, 57); «era usato --- con lei dimorarsi e *ragionare* alquanto», que els nostres vallesans imiten amb el mot paral·lel: «estar-se ab ella *raonant* e solaçant», *Decam.* iv, § 1, 233.22.

Es sabut que l'ús d'*enraonar* com a quasi-sinònim de *parlar*, avui ha pres més volada en el Princ. i els Comtats que en el P. Val. i les Illes, fins al punt que certs mall. i val. vulgars tenen la impressió, ben errònia, que en el Princ. i sobretot en cat or, *parlar* és un mot poc usat, o almenys no vulgar, i que viceversa hi ha a favor d'*enraonar* un abús (barceloní i cat or) poc recomanable. Es tracta simplement d'un to estilístic més familiar, en què els barcelonesos i rossellonesos tendeixen a usar un poc més *enraonar*, sense que *parlar* de cap manera no hagi pres per a ell el més lleuger matís literari ni sofert cap disminució.

En frases com les dels exemples següents: «Bé tots ho sabem prou lo que li passa! Des del ball de Can Ton que li dura la múrria .. Si fins conto que --- ja han renyit y tot ab la Teresa. —afegí l del escultor, sens alsar lo cap, y com si *enraonés* ab les rajoles qu'esgratinyava», Pons Mass. (*La Colla del Carrer* XIV, 197), «Me som enamorat d'una gentil minyona / --- / se posan *enraonà* --- espay de dugas horas», MilàF (*Romillo*, 313.12, recó en el Vallespir, sembla Prats-de-M.). Avui la pronúncia vulgar, i fins la familiar correcta és *enraóná*, netament amb diftong, tanmateix present *enraóna*; però fins la poesia popular manté el síl·labeg etimològic, com es veu no sols per aqueix romanç, sinó per una vaiant publ. pòstumament: «aquí *enraonarem* - y tractarem nostras cosas» (vol. Pujol-Puntí, p. 19).

D'aquest ús del verb són solidaris els d'*enraonament*, *-qnada*: «Malehía pare y mare --- / son marit se l'escoltava el seu *enraonament*: / calla, calla, Catarina. », «d'hont veniu la me' amor --- tan cansada y fadigada? / --- / se'n van cap al seu carré, fan grossa l'*enraonada* / ---», *ibid.* (326 6, reco a Agramunt, 458).

I juntament hi va també *enraonat* amb el matís, més aviat, de 'posat en raó', 'que parla i raciocina amb bon vigor popular', en què el trobem en Muntaner, fets de 1282: «com seria ab lo papa --- que digués